

Η μετάνοια κατά την Παλαιά Διαθήκη

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως

Του Σεβ. Μητροπολίτου Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως κ. Ιερεμίου

1. Όλη η Παλαιά Διαθήκη, άδελφοί χριστιανοί, μιλάει για την μετάνοια. Γιατί η Παλαιά Διαθήκη μιλάει γενικά για την πτώση του ανθρώπου, για τα όδυνηρά αποτελέσματα της πτώσης και καλεί τους ανθρώπους να μετανοήσουν γι' αυτήν. Ο Θεός από την αρχή καλεί σε μετάνοια τον πεπτωκότα Άδάμ λέγοντάς του, «Άδάμ ποῦ εἶσαι;» (Γεν. 3,9). Καί τον φονιά πάλι τον Κάιν σε μετάνοια τον καλεί ο Θεός ρωτώντας τον, «Ποῦ εἶναι ὁ Ἄβελ, ὁ ἀδελφός σου;» (Γεν. 4,9).

Ἡ βάση από την οποία ξεκινᾷ η Παλαιά Διαθήκη τό κήρυγμά της για μετάνοια εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού λέγεται ἀπό τόν προφήτη Ἰερεμία: «Γνῶθι καί ἰδέ ὅτι πικρόν σοι τό ἐγκαταλιπεῖν σε ἐμέ» (Ἰερ. 2,19). Πραγματικά, ἀδελφοί, εἶναι πικρό, εἶναι πολύ πικρό τό νά ἐγκαταλείψουμε τόν Θεό! Μᾶς παιδεύει καί μᾶς ἐλέγχει ἡ ἀποστασία μας ἀπό τόν Θεό. «Παιδεύσει σε ἡ ἀποστασία σου καί ἡ κακία σου ἐλέγξει σε», μᾶς λέγει πάλι ὁ προφήτης Ἰερεμίας (2,19). Τό δέ πικρό καί τό βαρύν της ἁμαρτίας παριστάνεται δυνατά στήν Παλαιά Διαθήκη, ἀφοῦ μᾶς λέγει ὅτι φθάνει μέχρι τήν τέταρτη γενεά (Ἐξ. 20,5).

2. Ἡ ἴδια ὅμως ἡ Παλαιά Διαθήκη μᾶς λέγει νά μήν ὑπερβάλλουμε τήν ἁμαρτία,

ὥστε νά τήν παριστάνουμε ὅτι νικάει τήν μετάνοια. Ὅχι! Ἡ μετάνοια νικάει τήν ἁμαρτία. Ἄς τό προσέξουμε αὐτό, ἀδελφοί, γιατί αὐτό τελικά ἦταν τό ἁμάρτημα τοῦ Κάιν. Ὁ Κάιν ταραχθηκε γιά τήν ἁμαρτία πού ἔκανε, ἀπογοητεύθηκε καί εἶπε: «Μερίζων ἡ ἁμαρτία μου τοῦ ἀφεθῆναι με» (Γεν. 4,13). Δηλαδή, «ἡ ἁμαρτία μου εἶναι πολύ μεγάλη, ὥστε νά μή μπορεῖ νά συγχωρεθεῖ». Ἀντίθετα ὅμως ὁ Θεός λέει στόν θλιμμένο Κάιν νά ἡσυχάσει. Ἀκοῦστε γλυκό λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοί ἀδελφοί: «Ἥμαρτες; Ἡσύχασον» (Γεν. 4,7), λέει ὁ Θεός στόν Κάιν. Ὅταν, λοιπόν, ἁμαρτάνουμε καί ταρασσόμαστε ἔπειτα γιά τήν ἁμαρτία μας, ἄς θυμούμαστε αὐτόν τόν παρήγορο λόγο τοῦ Θεοῦ: «Ἥμαρτες; Ἡσύχασον»!

3. Καί τώρα, χριστιανοί μου, θέλω νά σᾶς πῶ τί εἶναι μετάνοια κατά τήν Παλαιά Διαθήκη. Μετάνοια κατά πρῶτον εἶναι ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας μας. Ἡ ὁμολογία ὅμως αὕτη νά μήν εἶναι μιᾶ ἀπλῆ παραδοχή ὅτι ἁμαρτήσαμε, ἀλλά νά εἶναι ὁμολογία τῆς ἁμαρτωλότητός μας μέ συντεντριμμένη καρδιά, ὅπως τό λέει ὁ Ψαλμωδός τοῦ περιφήμου 50ου Ψαλμοῦ τῆς μετανοίας: «Τήν ἀνομία μου – λέγει – ἐγώ γινώσκω καί ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστι διαπαντός» (στίχ. 5). Τό πρῶτο, λοιπόν, βῆμα τῆς μετάνοιας εἶναι ἡ παραδοχή τῆς ἁμαρτωλότητός μας. Τό, «τήν ἀνομίαν μου ἐγώ γινώσκω». Ἀλλά εἶναι καί τό ὅτι σκέπτομαι συνέχεια τήν ἁμαρτία μου καί πονῶ γι' αὐτήν καί θέλω νά ἀπαλλαγῶ ἀπ' αὐτήν· εἶναι τό «ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστι διαπαντός». «Τίποτε ἄλλο – λέει ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας – δέν προσελκύει τό ἔλεος τοῦ Δεσπότη, ὅσο ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας μας» (MPG 69,1088). Καί ὁ Χρυσόστομος λέγει: «Ἥμαρτες; Μή ἀπογνῶς, ἀλλά εἴσελθε εἰς τήν Ἐκκλησίαν καί εἰπέ τῷ Θεῷ ὅτι ἡμάρτηκα. Εἰπέ τήν ἁμαρτίαν, ἵνα λύσης τήν ἁμαρτίαν». Καί ὁ προφήτης Ἡσαΐας μᾶς συμβουλεύει: «Λέγε σύ τάς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθεῖς» (Ἠσ. 43,26).

Γιά βεβαίωση τῶν παραπάνω λόγων του ὁ ἅγιος Χρυσόστομος λέγει δύο παραδείγματα ἀπό τήν Ἀγία Γραφή, ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη καί τά δύο. Ἐνός πού ὁμολόγησε μέ συντριβή τήν ἁμαρτία του καί δικαιώθηκε καί ἑνός πού δέν ὁμολόγησε τήν ἁμαρτία του καί γι' αὐτό κατακρίθηκε. Ὁ ἕνας εἶναι ὁ Δαυίδ πού διέπραξε καί μοιχεία καί φόνο. Ἀλλά ὅταν ὁ προφήτης Νάθαν τοῦ μίλησε γιά τίς ἁμαρτίες του, αὐτός εἶπε, «Ἥμαρτον τῷ Κυρίῳ». Καί ὁ Νάθαν ἀμέσως τόν βεβαίωσε ὅτι, «Κύριος ἀφῆκε τό ἁμάρτημά σου» (Β' Βασ. 12,13). Ὁ ἄλλος – ἀντίθετο παράδειγμα αὐτό – εἶναι ὁ φονιάς Κάιν, πού δέν ὁμολόγησε τήν ἁμαρτία του, γι' αὐτό καί κατακρίθηκε ἀπό τόν Θεό. Ὅταν ὁ Θεός, ἐλκύοντάς τον σέ μετάνοια, τόν ἐρώτησε, «ποῦ εἶναι ὁ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;», αὐτός μέ αὐθάδεια ἀπάντησε: «Δέν ξέρω· μήπως ἐγώ εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου;». Γι' αὐτό καί ὁ Θεός τόν τιμώρησε μέ τήν τιμωρία, «στενάζοντας καί τρέμοντας θά περνᾷς τήν ζωή σου» (Γεν. 4,9-12).*

4. Πρῶτον βῆμα, λοιπόν, γιά τήν μετάνοια εἶναι, εἶπαμε, ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας μας. Ἀλλά εἶπαμε ἀκόμη ὅτι αὕτη ἡ ὁμολογία πρέπει νά γίνεται μέ συντριβή καρδιᾶς, μέ ἀπόφαση γιά ἀλλαγὴ ζωῆς. Θά ἀναφέρω μιὰ μικρὴ περικοπὴ τοῦ προφήτου Ἰσηέ γιά τό πῶς πρέπει νά εἶναι ἡ ἀληθινὴ μετάνοια.

Ὁ προφήτης λέγει:

«Γύρισε Ἰσραὴλ πρὸς τὸν Γιαχβέ,
γιατί ἔπεςες, λόγω τῆς ἁμαρτίας σου.
Λάβετε μαζί σας λόγους
καί γυρίσατε πρὸς τὸν Γιαχβέ» (Ἰσ. 14,2-3).

Τί σημαίνει ἐκείνη ἡ περίεργη φράση «λάβετε μαζί σας λόγους»; Σημαίνει «πάρτε ἀποφάσεις» γιά ἀλλαγὴ ζωῆς, γιά μιὰ καινούργια πιά πορεία ζωῆς. Ἡ μετάνοια, κατὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, σημαίνει ὁλοκάρδια ἐπιστροφή στὸν Θεό, ὅπως τό λέει καί ἡ λέξη, πού δηλώνει στροφή τοῦ νοῦ («μετά-νοια»). Ὅταν δέ λέγει «νοῦ» ἡ Ἁγία Γραφή ἐννοεῖ ὅλο τό ἐσωτερικὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, πού ἄλλοῦ τό λέει «καρδιά». Γι' αὐτό καί ὁ Ἰερεμίας, ἀλλά καί ὁ Ἡσαΐας ἐνωρίτερα, κηρύττουν τὴν μετάνοια στὸν λαό μέ τό δυνατὸ ρῆμα «σούμπ», πού σημαίνει ἀκριβῶς τὴν στροφή ὅλου τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου στὸν Θεό.

Ἐπειδὴ δέ ἔτσι θέλουν τὴν μετάνοια οἱ προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς ἀλλαγὴ καρδιᾶς, γι' αὐτό καί ἀπορρίπτουν τὴν ἐπιφανειακὴ μετάνοια πού γίνεται ἀπὸ ἀνάγκη, μέ αἰτία κάποια συμφορὰ (βλ. Ἰσ. 5,15-6,4).

5. Δέν βλέπουν ὅμως οἱ προφῆτες τὴν σωστὴ μετάνοια τοῦ λαοῦ, παρὰ τὰ καυστικὰ τους κηρύγματα μέ τό δυνατὸ ρῆμα «σούμπ». Τό περί μετανόιας κήρυγμα τῶν προφητῶν σκόνταφτε στὴν πεισματικὴ ἐμμονή τοῦ λαοῦ στὴν ἁμαρτία. Στό κήρυγμα τοῦ Ἰερεμίου γιά νά ἐπιστρέψουν στὸν ἀληθινὸ Θεό ἀρνούμενοι τὴν ἁμαρτία, ὁ λαὸς ἀπαντοῦσε μέ αὐθάδεια: «Ὅχι, ὄχι δέν θέλω. Ἀγαπῶ τοὺς ἐραστές μου (= τὰ εἶδωλα) καί πίσω ἀπὸ αὐτοὺς θά τρέχω» (Ἰερ. 2,25). Καί ὁ προφήτης μέ πόνον διαπιστώνει τό ἀμετανόητο τοῦ λαοῦ: «Δέν μπορεῖ νά ἐπιστρέψουν – λέγει – σάν τοὺς ἵππους πού ὀρμοῦν στὴν μάχη» (Ἰερ. 8,6). Ἡ ἀμετανοησία αὕτη τοῦ λαοῦ ἐρμηνεύεται ἀπὸ τό ὅτι ἡ ἁμαρτία εἰσχώρησε βαθειὰ στὴν ψυχὴ του, τὸν κυρίεψε ὁλόκληρο, καί νάρκωσε τὴν βούλησή του γιά τό καλό. Ὁ ἄνθρωπος σ' αὕτη τὴν κατάσταση δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία «ὅπως ὁ Αἰθίοπας δέν μπορεῖ νά ἀλλάξει τό δέρμα του καί ἡ πάρδαλη τό χρῶμα της», λέγει ὁ Ἰερεμίας (13,23). Στὴν κατάσταση αὕτη ἡ ἁμαρτία ἔγινε ἀνάγκη στὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἔγινε δοῦλος της καί ἐκτελεῖ τίς ὀρέξεις της. Πῶς τώρα θά κατανικηθεῖ ἡ ἁμαρτία; Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη στό σημεῖο αὐτό, ἀγαπητοί μου, διατυπώνει τὴν περὶ προόδου τῆς ἁμαρτίας διδασκαλία. Κατὰ τὴν διδασκαλία αὕτη ὅταν ἡ ἁμαρτία

κυριεύσει τόν άνθρωπο έπεμβαίνει ό Θεός, ό όποϊος έπιφέρει τήν πώρωση, ώστε μέ τήν τέλεια έπικράτηση τής άμαρτίας νά νικηθεϊ ή άμαρτία. Ή άμαρτία δέ τώρα κατανικᾶται όχι μέ τήν έπιστροφή τοῦ ανθρώπου, αλλά μέ θαῦμα Θεοῦ, μέ τήν άποστολή τοῦ Μεσσίου. Καί πραγματικά ό Μεσσίας Ίησοῦς Χριστός, πού ένίκησε τήν άμαρτία, ἦλθε όταν ή άμαρτία ἔγινε περισσότερο άμαρτία, «καθ' ύπερβολήν άμαρτωλός», όπως λέγει ό άπόστολος Παῦλος (Ρωμ. 7,33. Βλ. καί 11,23).

6. Όμως, παρά τήν δύναμη τής άμαρτίας, ή Παλαιά Διαθήκη μᾶς παρουσιάζει δυνατές προσωπικότητες, πού αρχίζουν τόν άγώνα κατά τής άμαρτίας καί άποβαίνουν νικητές της. Μιά τέτοια προσωπικότητα εἶναι ό συνθέτης τοῦ Ψαλμ. 31. Κάποτε ό ποιητής αὐτός δέν νοιαζόταν γιά τήν άμαρτία του, δέν τήν έξομολογεῖτο, αλλά τήν κατέπνιγε μέσα του. Έννοιωθε όμως μέσα του ένα μαρτύριο, ένα κομμάτιασμα ψυχῆς. Μέ λίγα λόγια περιγράφει ό ποιητής τό μαρτύριό του αὐτό λέγοντας: «Ότι έσίγησα (= δέν έξομολογεῖτο, δηλαδή, τήν άμαρτία του) έπαλαιώθη τά όστᾶ μου από τοῦ κράζειν με όλην τήν ήμέραν» (στίχ. 7). Αλλά σέ μία στιγμή, εύλογημένη στιγμή τής ζωῆς του, ό ψαλμωδός πήρε τήν άπόφαση νά μετανοήσει καί νά έξομολογηθεϊ τήν άμαρτία του, γιά νά άπαλλαγεῖ άπ' αὐτήν. Λέγει: «Τήν άμαρτία μου έγνώρισα καί τήν άνομίαν μου οὐκ έκάλυψα. Εἶπα: Έξαγορεύσω κατ' έμοῦ τήν άνομίαν μου τῷ Κυρίῳ». Πόσο δυνατό εἶναι αὐτό τό «εἶπα»! Απόφαση γιά μία νέα ζωή χωρίς τήν άμαρτία!

Στόν σκληρό άγώνα κατά τής άμαρτίας ό άνθρωπος ἔχει ανάγκη από τήν θεία βοήθεια, από τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό καί ό άλλος ψαλμωδός τής μετανοίας λέγει πρός τόν Θεό: «Τό πνεῦμα σου τό Άγιον μή άντανέλης άπ' έμοῦ» (Ψαλμ. 50,13). Αγνιζόμενος ό άνθρωπος κατά τής άμαρτίας τοῦ γεννιέται ή έπιθυμία γιά ένα καινούργιο κόσμο μέσα του, γιά μία νέα καρδιά, πού δέν θά κλίνει πιά στό κακό, αλλά σταθερά θά έπιθυμεῖ τό καλό. Εἶναι ό άθάνατος στίχος τοῦ 50ου ψαλμοῦ: «Καρδίαν καθαράν κτίσον έν έμοί ό Θεός καί πνεῦμα εύθές έγκαίνισον έν τοῖς έγκάτοις μου» (στίχ. 12)!

Τέλος, όταν ό μετανοημένος άνθρωπος πετύχει τήν αναγέννησή του, τήν άπόκτηση τής καθαρῆς καρδιάς, στρέφει παρήγορα τά βλέμματά του σ' όσους βρίσκονται στήν δική του πρώτη θλιβερή κατάσταση καί θέλει νά γίνει ίεραπόστολος σ' αὐτούς, γιά νά χαροῦν καί αὐτοί τήν δική του χαρά τής λυτρώσεως από τήν άμαρτία. Εἶναι αὐτό πού λέγει ό συνθέτης τοῦ 50ου ψαλμοῦ: «Διδάξω άνόμους τάς όδούς σου καί άσεβεῖς έπί σέ έπιστρέψουσιν» (στίχ. 15).

Κύριε Ίησοῦ Χριστέ άμαρτήσαμε. Δός μας εἰλικρινῆ μετάνοια καί έλέησέ μας.